

Güney Kutbu'ndan
UEKAE'ye uzanan bir yaşam...

Atok Karaali

1943-2005

Sayın Atok Karaali gibi çok yönlü insanların yaşamlarını doğru bir bakış açısıyla sunmak kolay değil. Ne kadar çok konuya değinseniz geride yine bir şeylerin eksik kaldığını hissediyorsunuz. Ama hiçbir şey söylememek de olmaz. Çünkü her ne kadar popüler olmasa da, Karaali yakın mesai arkadaşları tarafından dâhi seviyesine konulan müstesna bir insandı. Onun bilim camiası tarafından da daha iyi tanınmasını sağlamalıyız.

Atok Karaali'nin yaşam hikâyesi aslında her çalışkan genç için yol göstericidir. 1943'te orta halli bir öğretmen ailesinin oğlu olarak başlayan hayat macerası, çalışmasının meyvelerini toplaya toplaya Stanford Üniversitesi'ne kadar uzanmıştır. Tabii arada Galatasaray Lisesi, Robert Koleji, İTÜ Elektrik Fakültesi duraklarından başarıyla geçerek...

1968'de Stanford Üniversitesi'nden Yüksek Elektronik Mühendisi ünvanını kazanarak mezun oldu. Ama yaşamı için kendisine Amerika'da çizdiği yol daha bitmemişti. Gel gelelim sıradan bir ofis işi de istemiyordu. İsteddiği fırsat, ABD Ulusal Standartlar Bürosu adlı kurumdan çıktı. Kurum'un Stanford Üniversitesi'yle birlikte Antartika kıtasında yürüttüğü "Operation Deepfreeze" adlı araştırmada bir yıl süreyle görev aldı. Bu işi ona en çok bunalıp yaratıcılığını sonuna kadar kullandığı boş zamanlar yarattı.

Bakın yakın çalışma arkadaşı Sayın Ali Akurgal, onun kutuplardaki geniş zamanlarını nasıl anlatıyor:

"Atok ile TÜBİTAK'ta tanıştım. Bizleri dizginlemek ve incitmeden olumluya yönlendirmek, Atok'un ana görevi idi. Üzerinde garip bir dinginlik vardı. Bunu sanırım Güney Kutbu'ndaki çalışmasına borçluydu. Güney Kutbu'nda bir gözlem istasyonundaki işi kabul edince onu ayrıntılı bir tıbbi incelemeden geçirmişler; dışlarındaki olası çürükleri bile önceden doldurmuşlar. Bir Noel zamanı Atok ve altı kişilik ekibi bir uçakla Güney Kutbu'ndaki gözlem istasyonuna götürmüşler. Bir dahaki tarifeli sefer tam bir yıl sonra! Çünkü, o noktaya uçmak, ancak yöredeki yaz mevsiminin en ılımlı vakti olan Aralık sonunda mümkünmüş.

Atok'un buradaki işi, gözlem cihazlarını çalıştırmak için gerekli elektriği sağlayan, çıkardığı ısı ile istasyonu ısıtan, aynı zamanda egzoz sıcaklığı ile erittiği buzlardan kullanma ve içme suyu veren iki jeneratörü sırasıyla çalış-

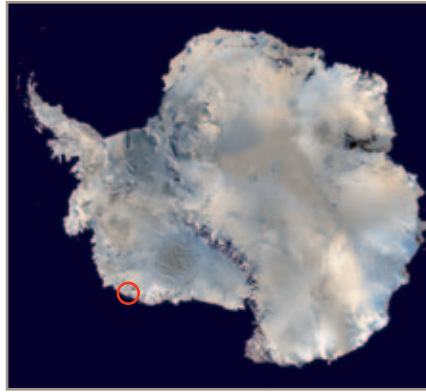
türmek ve cihazların bakımlarını yapmış. Yani ona göre çok basit bir iş. Vakit bulursam okurum diye götürdüğü kitapların tümü ilk haftada bitmiş. Öncekilerin terk ettiği kitapları da sonraki iki haftada bitirmiş. Her yer buz. Dışarı çıktığında derin nefes almak bile yasak. Nefes yollarını dondurabilirsin. Yaş nefes alınacak. -80 dereceyi gördüğünü söylerdi. Dışarıya ancak gözlem amacı ile çıkarılmış. Daracak istasyon, kar, buz altında, dışarıya çıkma olanağı yok. Atok o dönemde, ileriki hayatında da kullanacağı planlamayı, detayları incelemeyi ve sonraki hamleleri düşünmeyi öğrenmiş. Ha, bir de dinginliği...

Tabii bu dinginliğin yararları saymakla bitmez. Özellikle biz Akdenizli tutuşkan insanların fişkırmaya çok müsait durumlarında o, sakin ve yol gösteren olarak kalmayı başarıyormuş. Acaba kutupların buzunu yanında mı getirmiş? Kim bilir, bomboş ve uçsuz bucaksız beyaz soğuk onu nasıl terbiye etti de en haddini bilmez bile sakinleştirecek kadar geniş yürekli olabildi. Bu yeteneğini yaşamında hep olumlu kullanmıştır...”

Burada Sayın Akurgal'ın lafını balla keselim. Ortamın insanı çılgınlıklara sürükleyen ıssızlığını yansıtmak için Atok Bey'in mesai arkadaşlarından Sayın Levent Tavacıoğlu'dan bir anı aktaralım. Şöyle anlatıyor kendisi: “Atok Bey'in kutup günleri yalnız ve zor günlermiş. İnsanlar durağanlıktan bunalıma girerlermiş. Nitekim bir gün arkadaşlarından biri yanına gelerek diğer gözlem istasyonuna gideceğini söylemiş. Kapıyı çekmiş, çıkmış. Başta şaka yapıyor sanmışlar; çünkü diğer istasyon birkaç yüz kilometre ötedeymiş... Ondan bir daha haber alamamışlar.”

Bu sert ortam muhakkak ki Sayın Atok Karaali'nin üzerinde çeşitli fiziksel izler bırakmıştır. Ama sabrına olumlu katkı yaptığı kesin. Gerek yeni işlerin kotarılmasında gerek genç mühendislerin yetiştirilmesinde bu özelliğini çok verimli kullanmıştır. Şimdi isterseniz, Sayın Akurgal'ın affına sığınarak kestiğimiz anlatısını, bıraktığımız yerden sürdürülim:

“Atok, belki de Güney Kutbu'nda geçirdiği uzun zaman nedeniyle bir düşünme ve yorum abidesiydi. Bu yeteneği ile araştırma birimimizin hemen her projesinde çalıştı. Kurgu daima onundu. Bizler oynardık. Ama oynadığımız, onun çok düşünüp az konuşarak senaryosunu oluşturduğu oyundu.

Atok Karaali'nin en önemli özelliklerinden biri bir dünya insanı olması. Bunun en önemli kanıtı ise yaşamının çok farklı coğrafyalarda geçmiş olması. Araştırmacı kişiliğini yaptığı her işin mayasına katmayı bilmiş. Örneğin Güney keşifçiliğine Kutbu'nda çalıştığı dönemden bir örnek olarak, aşağıda koordinatları verilen ve yeri haritada da işaretlenmiş olan kayalıklara adı verilmiştir:

Karaali Kayalıkları

Yer Tipi: kayalık

Konum: 75°22'00"S, 137°55'00"W

Genel olarak karla kaplı Coulter Tepelikleri'nin E yamacında yer alan küçük bir kaya kümesi. Marie Byrd Land'deki Matikonis Doruğu'nun 8,04672 km batısında yer alır. Amerikan Jeolojik Araştırmalar Merkezi'nin (USGS) araştırmaları ile ABD Donanması'na ait hava fotoğraflarından (1959-65) yararlanılarak haritaya aktarılmıştır. ABD Antarktik Adları Danışma Kurulu (US-ACAN) tarafından Plato İstasyonu'nda görevli iyonosfer fizikçisi Atok Karaali'ye ithafen adlandırılmıştır (1968). © USGS

Üstelik bir de büyük incelik ve sabır gösterir, düşüncelerini bize dikte etmezdi. Soracak bile, doğrudan yol göstermezdi. Hep sorular sorarak doğruyu sorgulamaya yönlendirirdi.”

Yakın çalışma arkadaşlarından Ahmet Belgül'ün anlattıklarından da Karaali'nin plancılığı genç mühendisleri yetiştirmede nasıl kullandığını öğrenelim:

“Atok Bey ile ilk tanışmam 1979 yılında, TÜBİTAK'ta oldu. Yılmaz Tokad hocayla görüşmemiz sırasında onu yanımıza çağırdı. Biraz sonra kapıdan üstünde mavi işçi önlüğü ile gözlüklü, mütevazı bir kişi girdi. Şaşkınlığım konuştuğunda arttı. Karşımda kendini sıradanlık içinde gizleyen bir cevher vardı. Kısa sürede bana verilecek tezi bulmuştu. İkinci gelişimdeyse yerimi hazırlamıştı.

Hiç bir ayrıntıyı atlamayan, dikkatli bir yapısı vardı. Çok hızlı düşünürdü.

Teze başladığım ilk günlerde, bir yazılım konusuna takılmıştım. Gidip ona danıştım, ama “kendin bul” cevabını alarak kös kös yanından çıktım. Kendi odama gidermiş gibi yapıp biraz oyalandıktan sonra üst kata yöneldim. Arkadaşlarımın odasına gidiyordum. Tam kapıdan girerken Atok Bey çıkmaz mı? Arkadaşlar beni görünce gülmeye başladılar. Meğer Atok Bey onlara başvuracağımı sezmiş ve benden önce gelip uyarılmış. Âdeta kafamın içini okurdu.”

Böylesine sağlam düşünceli bir insanın TÜBİTAK'tan gelip geçmesi ne büyük şans ise, biz sonradan Kurum'a katılanların onunla tanışıp beraber çalışmaması da o derece şanssızlık. Ama hayat böyle bir şey; ne derece derin iz bırakılsa da sonunda toplanıp sahneden çekiliyorsun. Atok Karaali çoktan TÜBİTAK tarihine mal oldu. Ama başarılarıyla kalbimizdeki yeri hâlâ sıcak.